

بررسی نوآوری‌های اصلاحات قانون مبارزه با پول‌شویی

مهدی هلالی^۱

امیر هاشم زاده^۲

چکیده

پول‌شویی روی دیگر فعالیت‌های مجرمانه است، که سبب می‌شود ثروت‌های ناشی از جرم به چرخه اقتصادی وارد شوند و ظاهری پاک به خود بگیرند، در نتیجه ردیابی آن‌ها سخت‌تر می‌شود. از طرف دیگر، پول‌شویی دارای آثار و پیامدهای سوء برای نظام اقتصادی در بخش دولتی و خصوصی می‌باشد و باعث بدنامی دولت در عرصه بین‌المللی (بهشت پول‌شویی) می‌شود. به موازات این تغییرات، نیاز به وضع قوانین به روزتر برای مبارزه با این پدیده لازم می‌باشد. از طرف دیگر، یکی از روش‌های تأمین مالی تروریسم، پول‌شویی می‌باشد. قانونگذار در ابتدا در سال ۱۳۸۶ اقدام به تصویب قانون مبارزه با پول‌شویی نمود که پس از ۱۰ سال با توجه به ناکارآمدی این قانون و پیشنهادهای بین‌المللی در زمینه پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم، از جمله گروه اقدام ضربت مالی موسوم به (FATF) برخی از مواد قانون مبارزه با پول‌شویی توسط مجلس اصلاح گردید. این اصلاحات، دارای نوآوری‌ها و نکات جدیدی نسبت به قانون سابق، از جمله توجه به مبارزه با تأمین مالی تروریسم، پیش‌بینی نهاد-های مالی افزون بر قانون سابق، ساز و کارهای جدیدی در جهت مبارزه با پول‌شویی می‌باشد که در این مقاله به بررسی این مواد و میزان کیفیت آن‌ها می‌پردازیم.

کلید واژه‌ها: پول‌شویی، تأمین مالی تروریسم، قانون مبارزه با پول‌شویی، گروه اقدام مالی مشترک.

^۱ . دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه قم (نویسنده مسئول) - mehdihelali@gmail.com

^۲ . دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه قم - ammiralihashm@gmail.com

مقدمه

امروزه در پی گسترش سریع پدیده پول‌شویی و تبدیل آن به یک معضل بین‌المللی، نگرانی وسیعی در بین کشورهای مختلف به ویژه کشورهای غربی در مورد فقدان قوانین ملی مؤثر برای مبارزه با آن مطرح شد. آگاهی کشورهای توسعه یافته از آثار پول‌شویی و تدوین قوانین و مقررات و اتخاذ تدابیر لازم برای مبارزه همه جانبه با آن باعث شد که عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه تنها به منظور پاک جلوه دادن به سوی کشورهای منحرف شوند که ساز و کارهای تقنینی و نظارتی آن‌ها در بازارهای مالی ضعیف است یا تدابیری برای برخورد با این مشکل اتخاذ نکرده‌اند. بدون شک سرازیر شدن این وجوه به کشورهایی که فاقد ساز و کار لازم جهت مبارزه با پول‌شویی هستند، مشکلات فراوانی هم در داخل و هم در عرصه بین‌المللی برای آن‌ها ایجاد خواهد کرد. به همین خاطر گفته شده است که اولین گام در مقابله با این مشکل، تدوین قوانین و مقررات مناسب برای مبارزه با پول‌شویی است.

پول‌شویی فرآیندی پیچیده است که با ورود رایانه به معاملات و همچنین گسترش سیستم مالی الکترونیکی اعم از بانکی و غیر بانکی، پیچیده‌تر شده است. (سیاه بیدی کرمانشاهی؛ ثالث مؤید، ۱۳۹۶: ۲۱) گسترش پول‌شویی می‌تواند آثار و پیامدهای گوناگونی برای دولت داشته باشد؛ از جمله می‌توان به ایجاد ناامنی و تضعیف حاکمیت از طریق کمک به تأمین مالی تروریسم، بد نامی کشور در عرصه بین‌المللی که در مباحث آتی بیشتر به آن می‌پردازیم، خروج ثروت از کشور و فرارهای گسترده مالیاتی، اخلال و بی‌ثباتی در بازار مالی، شناخته شدن کشور به عنوان بهشت پول‌شویی در سراسر جهان (شمس ناتری؛ اسلامی، ۱۳۹۴: ۲۶۵) و قرار گرفتن در لیست سیاه سازمان‌های مالی و تضعیف بخش خصوصی اشاره نمود.

کشور ما اولین بار در سال ۱۳۸۶ اقدام به تصویب قانون، برای مبارزه با پول‌شویی نمود. اما با توجه به مواد قانون سال ۱۳۸۶ عدم کارآمدی آن را با توجه به رویه محاکم می‌توان مشاهده نمود. از جمله می‌توان به سخنان سخنگوی کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس^۱ در جلسه ۲۰۳ مجلس توجه نمود که بیان می‌دارد: «با گذشت ۴۰ سال از انقلاب اسلامی گزارش صدها مورد پول‌شویی در کشور داده است اما تا کنون یک مورد در دادگاه‌ها به جرم پول‌شویی محکوم نشده‌اند و هر کسی برای پول‌شویی به دادگاه رفت تبرئه شد.»^۲

^۱. حسن نوروزی.

^۲. روزنامه رسمی، مشروح مذاکرات جلسه علنی مجلس شورای اسلامی، جلسه ۲۰۳، شماره ۲۱۳۱۶، ص ۶.

امروزه پول‌شویی در جهان کاربردی دوگانه دارد؛ یکی اینکه؛ پول‌شویی برای پنهان نمودن و مشروع جلوه دادن دارایی‌های نامشروع حاصل از فعالیت‌های مجرمانه مالی (جرم منشاء) می‌باشد (عباسی، ۱۳۹۳: ۲۵) و دیگری استفاده از پول‌شویی در راستای اهدافی همچون تأمین مالی تروریسم می‌باشد. توجه به ارتباط پول‌شویی با تأمین مالی تروریسم به خصوص پس از حوادث ۱۱ سپتامبر شدت بیشتری گرفت. (عبداللهی، ۱۳۸۱: ۱۴)

یکی از اساسی‌ترین سازمان‌های بین‌المللی در زمینه مبارزه با پول‌شویی گروه اقدام مالی مشترک موسوم به «FATF»^۱ می‌باشد که طی بیانیه‌هایی که در نشست‌های سالانه خود صادر می‌نماید، الزامات مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم و همچنین کشورهای دارای ریسک بالا برای پول‌شویی را مورد اشاره قرار می‌دهد. (زارع قاجاری؛ قائم مقامی، ۱۳۹۲: ۸) در سال‌های اخیر نام کشورمان در لیست سیاه این سازمان بوده است^۲ که عضویت در این سازمان تفاوتی ندارد، بلکه مهم انجام پیشنهادهای مزبور و عدم قرار گرفتن در لیست سیاه این سازمان می‌باشد. (معصومی، ۱۳۹۲: ۴۳) در سال اخیر ورود کشورمان به این لیست به حالت تعلیق درآمده تا این‌که در این زمینه اصلاحاتی در زمینه قانون مبارزه با پول‌شویی و همچنین قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم در سال ۱۳۹۷ صورت گرفت. همچنین دو لایحه الحاق به کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم و همچنین الحاق به کنوانسیون مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی تقدیم مجلس گردید.

پس از بررسی‌های فراوان و بر اثر پیشنهادهای خارجی از جمله پیشنهاد گروه ضربت اقدام مالی موسوم به FATF، لایحه اصلاح قانون مبارزه با پول‌شویی در سال ۱۳۹۶ به مجلس تقدیم شد که پس از تصویب در سه مرحله به شورای نگهبان ارسال گردید، ولی نتوانست نظر موافق این شورا را جلب کند، سپس در راستای اجرای اصل ۱۱۲ قانون اساسی، این لایحه به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال شد. (مهرپور، ۱۳۹۲: ۳۴۰) این مجمع، با اعمال تغییرات جزئی در لایحه در تاریخ ۲۹ دی ماه ۱۳۹۷ این قانون را تصویب و جهت ابلاغ، به مجلس شورای اسلامی ارسال نمود.

^۱ . Financial Action Task Force.

^۲ . در گزارش فوریه سال ۲۰۱۵ میلادی این گروه، ایران در صدر این لیست قرار دارد و کشورهای کره شمالی الجزایر اکوادور و میانمار نیز در این لیست قرار دارند برای مشاهده رجوع کنید به www.fatf-gafi.org.

۱- آشنایی با جرم پول شویی

پول شویی هر گونه عملی به منظور مخفی نمودن یا مشروع جلوه دادن هویت عواید غیر قانونی حاصل از جرم می‌باشد. به عبارتی دیگر پول شویی منجر به تغییر مبدأ، مشخصات، منشاء و مقصد نهایی پول‌های آلوده به منظور عدم امکان ردیابی آن توسط مراجع ذیصلاح می‌باشد.

برای پول شویی سه مرحله بیان نموده‌اند: (رهبر، ۱۳۸۲: ۳۳)

۱- مرحله استقرار.^۱

۲- مرحله لایه گذاری.^۲

۳- مرحله انتقال.^۳

۱-۱- مرحله استقرار یا جایگذاری (مکان یابی)

در پول شویی جایگذاری مرحله‌ای است که در آن مجرمین، عواید حاصل از جرم را با هدف از بین بردن منشأ غیرقانونی آن وارد سیستم مالی می‌نمایند. (ساک، ۱۳۸۹: ۶۳) در این مرحله، وجوه و منابع حاصل از جرم وارد شبکه مالی رسمی اعم از بانک‌ها و یا مؤسسات مالی غیر بانکی می‌شود. این مرحله ممکن است با تبدیل وجوه نقدی به چک مسافرتی، حواله‌های پولی و یا سنگ‌های گران بها و یا فلزات گران بها همچون طلا و الماس، اشیاء عتیقه و یا هواپیما صورت بگیرد، تا در مرحله بعد بتوان آن‌ها را فروخته، و پول حاصله را ناشی از فروش آن اشیاء قلمداد کرد. روش دیگر که برای جایگذاری مورد استفاده پول شویان صورت می‌گیرد، اصطلاحاً «اس مورفینگ»^۴ نامیده می‌شود. به این ترتیب که وجوه، به مبالغ کوچک تقسیم شده به سیستم مالی وارد می‌شوند و بعداً دوباره از سیستم خارج می‌شوند. به معنای عامیانه و به تعبیر «جفری رابینسون»^۵ نویسنده کتاب «شستشوی پول آلوده» می‌توان آن را یک کاسه کردن و جای دادن نامید. (رابینسون، ۱۳۸۱: ۹۱) به عنوان مثال، برای یک فروشنده و قاچاقچی مواد مخدر که ۵ میلیون دلار وجه نقد به دست آورده است بسیار سخت است که این مبلغ را که ممکن است بیش از پنجاه هزار اسکناس باشد وارد سیستم بانکی نماید؛ بنابراین این شخص، اموال حاصل از قاچاق مواد مخدر را تحت عناوین مختلف همچون حواله‌های پستی، چک-

^۱. Placement.

^۲. Layering .

^۳. Transfer.

^۴. Smurfing.

^۵. Jeffrey Robinson.

های مسافرتی و سایر اوراق بهادار وارد سیستم بانکی می‌نماید تا تمام وجه نقد وارد سیستم بانکی شود. (Quirk, ۱۹۹۶: ۶۵)

مرحله استقرار و جایگذاری، از آسیب‌پذیرترین مراحل سه گانه برای پول‌شویان می‌باشد. از آنجایی که در این مرحله وجوه وارد سیستم مالی می‌شوند، حامی ناچار است خودش را به سیستم‌های بانکی و نظارتی نشان دهد. بنابراین در صورتی که سازمان‌های مالی که وظیفه نظارت بر فعالیت‌های مالی را دارند، وظایف خود را به خوبی اجرا نمایند، ردیابی پول‌شویی آسان‌تر خواهد شد، از این رو قانونگذاران و مجریان قانون، غالباً به این مرحله توجه ویژه‌ای دارند. این پیشگیری با اتخاذ تدابیری همچون گزارش معاملات پولی غیر متعارف یا کلان که به «معاملات مشکوک»^۱ معروف می‌باشند و همچنین اعلام فعل و انفعالات پولی فرامرزی احراز مشتری و نگهداری سوابق می‌تواند محقق شود.

۱-۲- مرحله لایه گذاری یا لایه چینی

لایه گذاری در مرحله دوم فرایند پول‌شویی قرار دارد. ساز و کار مورد استفاده در این مرحله با هدف مخفی کردن منشاء منافع حاصله یا مشروع جلوه دادن آن صورت می‌گیرد. به این ترتیب که مجموعه‌ای از نقل و انتقالات متعدد و پیچیده انجام می‌شود تا ماهیت جرائم ارتكابی پنهان بماند و پول‌شویان بتوانند از منافع آن استفاده کنند. این مرحله، در واقع مرحله‌ای است که منابع مالی مستقر شده در سیستم مالی رسمی از بستر آن جدا می‌گردد. در این مرحله با تشکیل لایه‌های پیچیده و متعدد که از طریق نقل و انتقالات بین حساب‌های بانکی و داد و ستدهای پیچیده مالی انجام می‌گردد، منشاء پول از بستر و منبع اولیه خود کاملاً جدا و ناشناخته می‌گردد. (عباسی، ۱۳۹۳: ۶۴) به عبارت دیگر، لایه‌گذاری همان پاک کردن آلودگی وجوه اولیه به منظور ناکام نمودن هرگونه نظارت مالی و یا تعقیب قانونی می‌باشد و به زبان عامیانه به قول «جفری رایبسون» می‌توان از این مرحله به صابون زدن ممتد یاد کرد. (رایبسون، پیشین: ۱۱۰)

شناسایی عملیات پول‌شویی در این مرحله به مراتب سخت‌تر از مرحله اول می‌باشد. به این دلیل که بهره‌برداری از فناوری نوین نقل و انتقالات بانکی وجوه از جمله «نقل و انتقالات الکترونیکی»^۲ و «نقل و انتقالات حواله‌ای»^۱ موجب انتقال سریع پول از یک مکان به

^۱- Suspicious transactions.

^۲- Electronic transfer.

مکان دیگر حتی نقل و انتقال بین دو کشور شده است (Camdessus, ۱۹۸۸: ۲۵) و همین امر، شناسایی و ردیابی وجوه را با مشکل مواجه می‌سازد. همچنین وجود صرافی‌هایی که به راحتی با صدور حواله، انتقال پول و ارز را بین دو کشور مختلف سهولت می‌بخشند نیز مزید بر مشکل شده‌اند. اصل رازداری بانک‌ها^۲ و محرمانه بودن رابطه وکیل و موکل و مشتریان بانک‌ها به اختفای هویت پول‌شویان کمک نموده و می‌توان آن را مانعی در مقابل مبارزه با تأمین مالی تروریسم دانست.

۱-۳- مرحله انتقال یا یکپارچه‌سازی^۳

در عملیات پول‌شویی، یکپارچه‌سازی یعنی مرحله‌ای که مجرمین سعی می‌کنند ظاهری مشروع برای عواید حاصل فراهم کنند (صادق نژاد نائینی و دیگران، ۱۳۹۶: ۲۱) به طوری که پول نامشروع حاصل از ارتکاب جرم در کنار منابع مشروع مخلوط شده و دیگر هیچ ردی از خود باقی نگذارد. «جفری رابینسون» این مرحله را مانند مرحله‌ای می‌داند که پول‌های آلوده، شست و شو شده و به صورت درآمد مشروع که تابع نظام مالیاتی و بانکی کشور است به جریان گذاشته می‌شود و با عنوان بهتر، این مرحله را با عنوان «خشکاندن پول‌های شست و شو شده» نام گذاری کرده است. (رابینسون، پیشین: ۱۵۵) در صورتی که مرحله قبلی، یعنی مرحله لایه‌گذاری با موفقیت انجام شده باشد، حتی در صورت کشف این جرم در این مرحله، تنها می‌توان به مصادره دارایی‌ها اقدام نمود. به دلیل اینکه در این مرحله هویت ارسال‌کنندگان و حامیان مخفی آن‌ها به سختی قابل شناسایی می‌باشد، تا آنجا که در هنگام کشف، تنها با چند دسته افراد روبه‌رو می‌شویم؛ افراد فرعی و غیر اصلی، که حتی در اغلب مواقع، اعضای اصلی شناسایی نمی‌شوند. (Dandurand, ۲۰۰۴: ۲۳) در ماده ۹ قانون مبارزه با پول‌شویی نیز به موضوع مصادره وجوه و اموال موضوع جرم پول‌شویی اشاره شده است. «مصادره» به معنای محرومیت دائمی مالک از مال خود، به موجب حکم یا دستور صادره از طرف دادگاه می‌باشد. «ضبط» یا اصطلاحات مشابه آن از جمله انسداد و توقیف، به معنای ممنوعیت از دخالت و تصرف در مال به صورت موقت می‌باشد که این موضوع ممکن است با تصرف فیزیکی بر مال

---

^۱ - Hawala transfer.

^۲ - Bank of secrecy.

^۳ - Integration .

موضوع مصادره و ضبط تحقق یابد یا این که مال در ید مالک باقی بماند و مالک تنها از معامله و خارج کردن آن از محلی ممنوع شود. (دلیر، ۱۳۹۰: ۵۸)

۲- نوآوری‌های اصلاحات قانون مبارزه با پول‌شویی

۲-۱- تفسیر جدید از اصل صحت

یک خلاء را می‌توان در ماده یک قانون سابق که اصل را بر صحت معاملات می‌گذاشت، دانست، مگر آنکه بر اساس شواهد و قرائن، ظن قوی بر عدم صحت آن وجود داشته باشد. همین اصل صحت، بر پیگیری معاملات مشکوک، مشکلاتی به وجود آورد؛ از جمله اینکه احتمال داشت یک کارگر تبعه کشور خارجی با ۱۱۰ میلیارد تومان و متهم به پول‌شویی به دادگاه می‌رفت ولی قاضی با توجه به اصل صحت معاملات، حکم تبرئه صادر می‌کرد. اما این سؤال همیشه در ذهن خواهد بود که یک کارگر ساده چگونه ۱۱۰ میلیارد تومان پول در حسابش می‌باشد؟^۱ به خاطر همین مشکل بود که ماده یک قانون سابق حذف گردید و به طور کلی به تعریف واژگانی مثل تحصیل مال جرم منشاء مال حاصل از جرم پرداخته شد.

تا قبل از تصویب اصلاحات این قانون، مجازات جرم پول‌شویی، آن بود که اگر شخصی پول‌شویی انجام داده بود به میزان ۲۵ درصد میزان مال محکوم می‌شد. اگر همین شخص، به تعزیرات حکومتی ارجاع می‌شد و در آنجا محاکمه می‌شد مال قاچاق او ۱۰۰ درصد مصادره و جریمه می‌شد. در حالی که یکی از مسائلی که در حقوق جزا با آن مواجه می‌باشیم تناسب جرم و مجازات است که یک اصل قانونی است و در فلسفه احکام کیفری نیز وجود دارد، که مجازات ۲۵ درصد مال پول‌شویی شده به شدت کمتر از قبح و تأثیر جرم صورت گرفته می‌باشد. سؤال دیگری که ممکن است به وجود بیاید آن است که بر اساس اصل ۳۷ قانون اساسی و اصل برائت، اصل بر برائت است مگر اینکه خلاف آن ثابت شود؛ بنابراین چگونه می‌توان با وجود این دلایل، در جرم پول‌شویی این اصول را نادیده بیندازیم؟ در پاسخ می‌توان گفت با توجه به حساسیت موضوع و همچنین وجود قرائن قوی شخص مظنون به پول‌شویی می‌شود و همچنین در این قانون آمده است که کسی که پول دارد باید اثبات کند پول را از چه طریقی به دست آورده است و قانونی است یا غیر قانونی. نه اینکه

^۱ - روزنامه رسمی، مشروح مذاکرات جلسه علنی مجلس شورای اسلامی، جلسه ۲۰۳، شماره ۲۱۳۱۶، ص ۶ (نطق حسن نوروزی؛ سخنگوی کمیسیون قضائی و حقوقی).

قاضی و ضابط بخواهند اثبات کنند. قاضی، تنها باید متوجه شود شخصی که مقدار غیر قابل توجیهی پول در حسابش وجود دارد این پول را از چه طریقی به دست آورده است؟

۲-۲- تفکیک بین جرم پولشویی و جرم منشاء

در ماده ۹ قانون مبارزه با پولشویی که در سال ۱۳۹۷ اصلاح گردید پیگرد جرم پولشویی و جرم منشاء را دو امر متفاوت دانسته، که این برداشت را می‌توان از بیان مصادره اصل مال و درآمد و عواید حاصل از جرم منشاء و همچنین مصادره اصل مال و درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم پولشویی دانست. این ماده این دو موضوع را به خلاف قانون سابق از یکدیگر تفکیک نموده است.

همچنین تبصره ۳ این ماده در مقام تبیین مجازات بیان داشته است که مرتکبین جرم منشاء در صورت ارتکاب جرم پولشویی علاوه بر مجازات‌های مقرر مربوط به جرم منشاء به مجازات‌های پیش‌بینی شده در این قانون نیز محکوم خواهند شد. به طور مثال در صورتی که شخصی مرتکب اختلاس شده و اموال ناشی از اختلاس را به وسیله عمل پولشویی تطهیر کرده است، علاوه بر مجازات حبس و مجازات مالی ناشی از اختلاس به مجازات جداگانه‌ای از باب پولشویی محکوم می‌گردد. در صورت اعمال این ماده به دلیل این که معمولاً مرتکبین این جرائم اموال ناشی از جرم را به چرخه اقتصادی می‌برند و جلوه‌ای مشروع به آن می‌بخشند باید در اکثر پرونده‌های جرایم اقتصادی شاهد این باشیم که در کنار عنوان اتهامی جرم منشاء، جرم پولشویی نیز ذکر شود و مجازات لازم برای آن مقرر گردد.

۲-۳- تسری دایره جرم منشاء به جرائم خارج از کشور

ماده ۳ قانون مبارزه با پولشویی در مقام تعریف عواید حاصل از جرم بیان می‌دارد؛ هر نوع مال یا امتیازی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم از ارتکاب جرائم، اعم از جرائم منشاء و پول-شویی به دست آمده باشند عواید حاصل از جرم می‌باشند. تا قبل از انجام اصلاحات سال ۱۳۹۷ شمول جرم پولشویی فقط درون کشور بود. تبصره ۱ این ماده تفاوتی میان اینکه جرم منشاء در داخل یا در خارج از کشور ارتکاب یافته باشد قائل نشده و تنها قیدی که به آن اضافه نموده آن است که جرم واقع شده در خارج از کشور جمهوری اسلامی ایران نیز مطابق قانون ایران، جرم باشد. این ماده اشاره می‌نمود اگر قسمتی از نتیجه جرمی در قلمرو حاکمیت ایران واقع شود، می‌توان آن را طبق ماده ۴ قانون مجازات اسلامی توجیه نمود. این ماده از قانون

مبارزه با پول‌شویی صحبتی از تأثیر جرم منشاء نکرده است، اما می‌توان متوجه شد که در صورتی می‌توان این قانون را بر جرم منشاء اجرائی دانست که پول‌شویی مربوط به عواید حاصل از جرم منشاء در ایران صورت بگیرد یا جزئی از آن در کشورمان واقع شود که در واقع منظور از قسمتی از جرم، بخشی از عملیات اجرایی تشکیل دهنده جرم است نه تهیه مقدمات جرم. (گلدوزیان، ۱۳۸۴: ۵۵) در غیر این صورت، می‌توان با توجه به ماده ۸ قانون مجازات اسلامی که بیان می‌دارد هرگاه شخص غیر ایرانی در خارج از ایران علیه کشور ایران مرتکب جرم شود طبق قوانین جزایی جمهوری اسلامی ایران به جرم او رسیدگی می‌شود. این اصل و همچنین موضوع مطرح در ماده ۳ قانون مبارزه با پول‌شویی به اصل صلاحیت شخصی منفی یا انفعالی پرداخته است که به معنای گسترش صلاحیت تقنینی و قضایی یک کشور نسبت به جرایمی است که علیه اتباع آن کشور انجام می‌شود. این ماده نشان از توجه ویژه قانونگذار به آثار سوء پول‌شویی و جهان‌شمول شدن چنین پدیده اقتصادی می‌باشد.

۲-۴- پیش‌بینی توقیف اموال و ابزار حاصل از ارتکاب جرم

تا قبل از تصویب اصلاحات قانون مبارزه با پول‌شویی، در قانون سال ۱۳۸۶ به ابزارهایی که در فرآیند جرم پول‌شویی مورد استفاده قرار می‌گیرند اشاره‌ای نشده بود ولی در تبصره ۲ ماده ۳ اصلاحی سال ۱۳۹۷ بیان شده است که کلیه آلات و ادواتی که در فرآیند جرم پول‌شویی وسیله ارتکاب جرم بوده یا در اثر جرم تحصیل شده یا حین ارتکاب، استعمال یا برای استعمال اختصاص یافته و در هر مرحله از مراحل تعقیب و رسیدگی به دست آیند توقیف می‌شوند. البته ابزارهایی که در جرم پول‌شویی مورد استفاده قرار می‌گیرند اغلب ابزار و اسناد بانکی می‌باشند که به خودی خود دارای ارزش مادی آنچنانی نمی‌باشند، ولی با توجه به اشاره ماده به ابزارهای تحصیل شده در اثر جرم منشاء، می‌توان اشاره نمود که تمام ابزارهایی که در مسیر جرم منشاء پول‌شویی مورد استفاده قرار می‌گیرند را نیز می‌توان مصادره نمود. به طور مثال، در صورتی که یک شخص پس از اختلاس و یا هر جرم منشاء دیگر که دارای عواید مالی نامشروع فراوانی است جهت تطهیر اموال حاصل از جرم، یک شرکت ساخت و ساز تأسیس نماید، و از این طریق پول‌های کثیف را پاک جلوه دهد، می‌توان آن شرکت و اموال آن را که در راستای پول‌شویی و به قصد آن تأسیس و تشکیل شده است مصادره و مشمول این ماده نمود.

مصادره با توقیف دارای تفاوت‌هایی می‌باشد از جمله این‌که عمل مصادره با حکم دادگاه قابل اجراست ولی توقیف با قرار مقام دادرسی انجام می‌پذیرد که مواد ۱۴۸ الی ۱۵۱ قانون آیین دادرسی کیفری نحوه آن را مشخص نموده است. ماده ۱۵۱ این قانون به بازپرس این اختیار را داده است که در موارد ضروری برای کشف جرم و یا دستیابی به ادله وقوع جرم حساب‌های بانکی اشخاص را با تأیید رئیس حوزه قضایی کنترل کند. بر اساس این قانون، منظور از کنترل حساب‌های بانکی اشخاص، بررسی حساب‌ها و اخذ هرگونه اطلاعاتی است که در زمره اطلاعات شخصی صاحب حساب بوده و سایرین مجاز به دستیابی به آن‌ها نیستند؛ مانند تعداد حساب‌ها، میزان موجودی، میزان، تعداد، زمان و مکان واریزها و برداشت‌ها و یا رمز شخصی عملیات بانکی. (خالقی، ۱۳۹۵: ۱۸۶)

۲-۵- پیش‌بینی وظایف خاص برای مدیران و کارکنان دستگاه‌های اجرایی

نوآوری دیگری که در اصلاحات قانون به چشم می‌خورد تبصره ۲ ماده ۷ این قانون می‌باشد. این تبصره با توجه به تفاوت‌های پست کارکنان و همچنین تقسیم قصد آن‌ها به عمد و تقصیر، مجازات مختلفی در هر کدام از حالت‌ها در صورت سرپیچی از وظایف مقرر آن‌ها در نظر گرفته است.

این وظایف با توجه به تصریح ماده ۷ بدین صورت می‌باشند:

- ۱- احراز هویت و شناسایی مراجعان مالکان واقعی و در صورت اقدام توسط نماینده یا وکیل احراز سمت و هویت نماینده، وکیل و اصیل.
  - ۲- ارائه اطلاعات گزارش‌ها اسناد و مدارک لازم به مرکز اطلاعات مالی در چهارچوب قانون و آیین‌نامه مصوب هیئت وزیران.
  - ۳- ارائه گزارش معاملات یا عملیات یا شروع به عملیات بیش از میزان مصوب شورا یا معاملات و عملیات مشکوک به بانک ثبتي سرمایه‌گذاری، صرافی، کارگزاری و مانند آن‌ها به مرکز اطلاعات مالی.
  - ۴- نگهداری سوابق مربوط به شناسایی ارباب رجوع مالک سوابق حساب‌ها، عملیات و معاملات داخلی و خارجی حداقل به مدت پنج سال پس از پایان رابطه کاری یا انجام معاملات موردی که شیوه آن به موجب آیین‌نامه اجرایی قانون، تعیین می‌شود.
- در صورتی‌که مدیران و کارکنان دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده ۵ قانون مدیریت خدمات کشوری عالمأ، عامداً و به قصد تسهیل جرائم مربوط به پول‌شویی از انجام تکالیف

مقرر در هر یک از موارد مذکور در فوق خودداری نمایند علاوه بر انفصال موقت درجه ۶ به جزای نقدی درجه ۶ نیز محکوم می‌شوند. دستگاه‌های اجرایی مشمول این بند با توجه به ماده مذکور از قانون مدیریت خدمات کشوری عبارتند از: کلیه وزارتخانه‌ها، مؤسسات دولتی، مؤسسات یا نهادهای عمومی غیردولتی، شرکت‌های دولتی و کلیه دستگاه‌هایی که شمول قانون بر آن‌ها مستلزم ذکر و یا تصریح نام است از قبیل شرکت ملی نفت ایران، سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران، بانک مرکزی، بانک‌ها و بیمه‌های دولتی. همچنین با مراجعه به ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی طبق تقسیم‌بندی مجازات تعزیری پرداخت است. میزان جزای نقدی پیش‌بینی شده برای عمل مذکور در تبصره ماده ۷ بیست میلیون ریال تا ۸۰ میلیون ریال می‌باشد، که علاوه بر آن میزان انفصال موقت این عمل نیز حداکثر تا ۵ سال می‌باشد. در صورتی که همین اشخاص مذکور در بالا از روی تقصیر مرتکب به عدم انجام وظایف مذکور گردند به انفصال موقت درجه ۷ محکوم می‌گردند که با توجه به ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی مدت انفصال تا ۶ ماه می‌باشد.

پس از بیان مجازات مدیران و کارکنان دستگاه‌های اجرایی، در انتهای این ماده به مدیران و کارکنان سایر دستگاه‌های حاکمیتی و بخش‌های غیر دولتی اشاره شده است، در صورتی که از انجام وظایف مقرر در فوق خودداری نمایند به جزای نقدی درجه شش که همان ۲۰ میلیون ریال تا ۸۰ میلیون ریال است، محکوم می‌شوند. نکته قابل توجه این است که این تبصره در حالی که میان قصد عمد و تقصیر برای مرتکبانی که اشخاص قانون مدیریت خدمات کشوری هستند تفاوت قائل شده است؛ اما برای کارکنان سایر دستگاه‌های حاکمیتی و بخش‌های غیردولتی تفاوتی بین این دو موقعیت قائل نشده است.

۲-۶- پیش‌بینی ساختار عملیاتی واحد اطلاعات مالی^۱

ماده‌ای با عنوان ماده ۷ مکرر به قانون مبارزه با پول‌شویی اضافه شده که هدف آن، تشکیل نهاد برای اجرای قانون مبارزه با پول‌شویی و همچنین قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم است. از جمله وظایف این مرکز، دریافت، گردآوری، نگهداری، تجزیه و تحلیل و ارزیابی اطلاعات و بررسی معاملات و عملیات مشکوک به پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم، ردیابی جریان وجوه و انتقال اموال با رعایت ضوابط قانونی، گزارش معاملات و عملیات مشکوک به پول‌شویی و

---

^۱-FIU (Financial Intelligent Units).

تأمین مالی تروریسم می‌باشد. وظایف تقریباً گسترده‌ای به این مرکز محول شده است که می‌تواند در جهت مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم مفید واقع شود اما نکته قابل ذکر، پایان بند الف این ماده می‌باشد که گزارش معاملات و عملیات مشکوک به پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم را نیز یکی از وظایف این نهاد دانسته است؛ در حالی که اولاً گزارش معاملات و عملیات مشکوک، وظیفه کارکنان و اشخاصی است که در قانون، نام آن‌ها ذکر شده است، ثانیاً این مرکز در جریان معاملات و عملیات مشکوک نمی‌باشد تا آن‌ها را گزارش دهد، رابعاً نهادی که گزارش‌ها به آن‌ها ارسال گردد مشخص نشده است، بلکه خود این نهاد، مرکزی برای دریافت گزارش عملیات مشکوک می‌باشد. محل تشکیل این نهاد، وزارت امور اقتصاد و دارایی می‌باشد که یک مؤسسه دولتی تابع وزارت امور اقتصادی و دارایی می‌باشد. این نهاد، متشکل از رئیس و به تعداد لازم معاون و گروه‌های کارشناسی مانند کارگروه حقوقی و قضایی پیگیری و نظارت تحلیل و بررسی اطلاعات مالی می‌باشد.

۲-۷- انتزاع وظایف اجرایی واحد اطلاعات مالی از شورای عالی مقابله و پیشگیری از

جرائم پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم

علاوه بر پیش‌بینی واحد اطلاعات مالی این قانون به منظور هماهنگی برای پیشگیری و مقابله با جرائم پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم، شورایی به نام «شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرائم پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم» پیش‌بینی نموده است. که دارای وظایف متعددی می‌باشد. ولی وظیفه اصلی آن را می‌توان در پیشگیری و جلوگیری از پول‌شویی در سراسر کشور ذکر کرد. دبیرخانه این شورا نیز مانند واحد اطلاعات مالی در وزارت امور اقتصاد و دارایی می‌باشد و ریاست آن نیز بر عهده وزیر امور اقتصاد و دارایی می‌باشد. اعضای این شورا عبارتند از: وزیر صنعت معدن و تجارت، وزیر اطلاعات، وزیر کشور، وزیر دادگستری و وزیر امور خارجه، نماینده رئیس قوه قضائیه، دادستان کل کشور یا نماینده وی، رئیس سازمان بازرسی کل کشور یا نماینده وی، رئیس سازمان اطلاعات سپاه و رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و ۳ نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی به عنوان ناظر به پیشنهاد کمیسیون‌های اقتصادی شوراها و امور داخلی کشور و کمیسیون قضایی و حقوقی و تصویب مجلس می‌باشد.

توضیح دیگر راجع به این ماده این می‌باشد که در بیان وظایف شورا امر پیشگیری از جرایم نیز پیش‌بینی شده است و ترکیب شورا نیز دستخوش تغییراتی شده است. از جمله این تغییرات می‌توان به اضافه شدن رئیس سازمان اطلاعات سپاه و همچنین سه نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی به عنوان ناظر، به پیشنهاد کمیسیون‌های اقتصادی اشاره نمود. با توجه به اینکه جرم پولشویی از زمره جرائمی می‌باشد که اغلب فعالیت‌های آن به صورت مخفیانه و به اصطلاح جرم‌شناسی آن به صورت زیر زمینی صورت می‌گیرد (آقانظری؛ هاشم بیضایی، ۲۰۱۶: ۸۹) همکاری نهادهای اطلاعاتی و امنیتی در پیشگیری از این جرم بیش از پیش احساس می‌شود که در اصلاحات صورت گرفته در این ماده به این نکته توجه شده است.

با توجه به گسترش معاملات الکترونیکی و کاربرد رایانه در عملیات مالی و بانکی بهتر بود که جهت عملکرد بهتر این شورا، عضویت مقامی از نهادهای ناظر بر فضای سایبر نیز پیش‌بینی می‌شد. مقاماتی مانند پلیس فضای مجازی و یا وزیر ارتباطات و فناوری یا نماینده آن که دارای تخصص در این زمینه می‌باشد.

۲-۸- پیش‌بینی اختیار جلوگیری از نقل و انتقال وجوه مشکوک

این نوآوری ذیل بند (ذ) در تبصره یک آن پیش‌بینی شده است که این اختیار را در صورتی به مرکز اطلاعات مالی محول نموده است که به مقام قضایی دسترسی نباشد و مورد، جزء موارد فوری مشکوک به پولشویی و تأمین مالی تروریسم باشد. تعریفی از فوری بودن اقدام ارائه نشده است ولی می‌توان اینگونه برداشت نمود، معاملات مشکوک را می‌توان مشمول اقدام فوری دانست که در صورت فوت وقت، اموال موضوع جرم پولشویی خارج از دستور مقامات ذیصلاح قرار بگیرد. (کشتکار، ۱۳۹۰: ۶)

در مورد معاملات و عملیات مشکوک نیز بند چ ماده ۱ قانون مبارزه با پولشویی که جزء مواد اصلاحی سال ۹۷ می‌باشد معاملات و عملیات مشکوک را اینگونه تعریف نموده است: معاملات و عملیات مشکوک شامل هر نوع معامله دریافت یا پرداخت مالی اعم از فیزیکی یا الکترونیکی یا شروع به آن‌ها است که بر اساس قرائن و اوضاع و احوالی مانند موارد زیر ظن قوی جرم ایجاد می‌کنند:

۱_ معاملات و عملیات مالی مربوط به ارباب گروه که بیش از سقف فعالیت مورد انتظار

می‌باشد.

۲_ کشف جعل، اظهار کذب یا گزارش خلاف واقع از سوی مراجع، قبل یا بعد از آن که معامله یا عملیات مالی صورت گیرد و نیز در زمان اخذ خدمات پایه.

۳_ معاملات یا عملیات مالی که به هر ترتیب مشخص شود صوری یا ظاهری بوده و مالک، شخص دیگری است.

۴_ معاملات و عملیات مالی بیش از سقف مقرر در آیین نامه اجرایی این قانون هر چند مراجعان قبل یا حین معامله یا عملیات مزبور از انجام آن انصراف داده یا بعد از انجام آن بدون دلیل منطقی نسبت به فسخ قرارداد اقدام نمایند.

به نظر نگارنده از عبارت «مانند موارد زیر» که در صدر ماده آمده است؛ برداشت می شود که قانونگذار در مقام بیان حصری مصادیق مشکوک نبوده و موارد دیگری که ممکن است در این بند نیامده باشد ولی با نظر و تجربه کاری افراد مشمول این قانون، مشکوک به نظر برسند قابلیت گزارش و پیگیری دارند. همانگونه که در ابتدای بحث بیان کردیم روش های پول شویی روز به روز در حال پیشرفت و نوآوری می باشند که مجال به روز رسانی قوانین وجود ندارد. بنابراین در صورتی که قانون، اختیارات بیشتری به نهادهای نظارتی بدهد می تواند در امر پیشگیری مفیدتر واقع شود.

۲-۹- لزوم نگهداری سوابق مربوط به عملیات بانکی

این وظیفه قبل از انجام اصلاحات در ماده ۳۳ آیین نامه اجرایی قانون سابق پیش بینی شده بود که قانونگذار بنا به اهمیت موضوع این بحث را در ذیل بند ۵ ماده ۷ قانون مبارزه با پول شویی پیش بینی نمود. در اصلاحات قانون این مدت زمان را حداقل به مدت ۵ سال بیان نموده است که از مفهوم این ماده می توان دریافت که در برخی مواقع افراد مشمول قانون مبارزه با پول شویی می توانند حتی پیش از این مدت زمان، سوابق را نگهداری نمایند.

این ماده، نحوه نگهداری از سوابق را به موجب آیین نامه اجرایی این قانون می داند. آیین نامه اجرایی نیز در خصوص شیوه نگهداری صحبتی مطرح نکرده، بلکه تنها ذیل تبصره ۱ ماده ۳۳ بیان داشته است که سوابق و مدارک باید به گونه ای ضبط و نگهداری شوند که در صورت درخواست واحد اطلاعات مالی و سایر مراجع ذی ربط، اطلاعات آن اسناد در ظرف زمانی مناسب قابل دسترسی باشند. همچنین سوابق معاملات را به دو صورت فیزیکی یا سایر روش های قانونی متصور دانسته است، که امروزه با توجه به اینکه منابع شناسایی منوط به ارائه کد ملی برای اتباع ایران و کد اقامت برای اتباع خارجی می باشد، ولی تنها مدرک فیزیکی

نگهداری شده امضاء می‌باشد که آن هم تنها در صورت مراجعه حضوری، امکان نگهداری دارد و در عملیات الکترونیکی بانکی و مالی مدرک فیزیکی بر جای نمی‌ماند و تنها مدارک الکترونیکی و رایانه‌ای است که باقی می‌ماند. اشخاص مشمول موظفند مدارک رایانه‌ای را در مدت زمان تعیین شده نگهداری نمایند، که می‌توان لازمه آن را حفاظت از سیستم‌های رایانه‌ای و مصون ماندن از دخالت افراد غیر ذی‌صلاح دانست.

۲-۱۰- تکلیف بانک‌ها و دستگاه‌ها در مورد اطلاعات تکمیلی مرتبط با معاملات مشکوک

وظیفه اول که عبارت است از تکلیف به همکاری بانک‌ها و سایر افراد مشمول قانون مبارزه با پول‌شویی با شورای عالی مقابله با پیشگیری از جرایم پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم از ماده ۶ قانون مبارزه با پول‌شویی برداشت می‌شود، البته جدای از بحث همکاری نهادها با شورا و مرکز مذکور، این بانک‌ها و افراد مشمول قانون مبارزه با پول‌شویی هستند که ابتدا لازم است شروع به همکاری با شورا و مرکز نمایند و گزارش‌دهی معاملات از جمله معاملات مشکوک را انجام دهند. در صورتی‌که در حین انجام این همکاری، شورا یا مرکز اطلاعات مالی، اطلاعاتی را درخواست نماید بانک‌ها و افراد مشمول موظفند همکاری نمایند.

مورد دوم مذکور در این گفتار آن است که برخی از اشخاص مشمول قانون مبارزه با پول‌شویی را موظف نموده که به صورت برخط امن، استعلامات و اطلاعات تکمیلی مرتبط با معاملات و تراکنش‌های مالی مشکوک به پول‌شویی را ارسال نمایند، که تبصره ذیل بند ب ماده ۷ مکرر تأکید دارد واگذاری اطلاعات امنیتی طبقه‌بندی شده بعد از طی مراحل رسیدگی اطلاعاتی ارائه شود.

اسناد طبقه‌بندی شده به چهار دسته محرمانه، خیلی محرمانه، سری و به کلی سری تقسیم می‌شود.^۱ ماده ۱۵۳ قانون آیین دادرسی کیفری در مورد ارائه اسناد سری و به کلی سری به مرجع قضایی در صورت درخواست آن مرجع بیان داشته که این درخواست باید با موافقت رئیس قوه قضاییه باشد. (خالقی، ۱۳۹۵: ۱۸۸)

با توجه به تأکید تبصره به طی مراحل رسیدگی اطلاعاتی، در مورد اطلاعات امنیتی طبقه‌بندی شده، در مورد اسناد سری و به کلی سری می‌توان به ماده ۳۵۳ قانون آیین دادرسی

---

^۱ - آیین‌نامه طرز نگاهداری اسناد سری و محرمانه دولتی و طبقه‌بندی و نحوه مشخص نمودن نوع اسناد و اطلاعات مصوب
۱۳۵۴/۱۰/۱.

کیفری مراجعه نمود ولی راجع به اسناد محرمانه و خیلی محرمانه سخنی به میان نیامده است که می‌توان به آیین‌نامه مذکور مراجعه نمود. همچنین سیستم بر خط امن که در بند ب ماده هفت مکرر آمده است، سیستم اختصاصی می‌باشد که بانک‌ها از طریق آن، معاملات و گزارش‌های آن را انجام می‌دهند.

۲-۱۱- توجه به تخلفات قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز به عنوان جرم منشاء

با توجه به اینکه در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب سال ۱۳۹۲ و اصلاحات و الحاقات بعدی برخی از مصادیق قاچاق تخلف حساب شده، رسیدگی به آن در صلاحیت سازمان تعزیرات حکومتی می‌باشد^۱، ولی با توجه به اینکه میزان بالایی از درآمد دارد، می‌تواند مورد توجه پول‌شویان و تأمین‌کنندگان مالی تروریسم قرار گیرد. بنابراین این تصمیم که تخلفات مزبور در قانون قاچاق جزء جرایم منشاء دانسته اقدام مناسبی می‌باشد تا بتواند جلوی ورود اموال ناشی از این تخلفات را بگیرد.

۲-۱۲- گسترش دایره شمول اموال به منافع، امتیازات، اسناد تجاری و سهام

بند ب ماده ۱ قانون مبارزه با پول‌شویی، «مال» را این گونه تعریف نموده است: هر نوع دارایی اعم از مادی یا غیر مادی، منقول یا غیرمنقول، مشروع یا غیر مشروع و هر نوع منفعت یا امتیاز مالی و همچنین کلیه اسناد مبین حق، اعم از کاغذی یا الکترونیکی نظیر اسناد تجاری، سهام یا اوراق بهادار. در این ماده در تعریف مال، اسناد مالی و برخی حقوق مالی را نیز مشمول تعریف مال دانسته است.

از نظر حقوقی به چیزی مال می‌گویند که دارای دو شرط اساسی باشد:

۱_ مفید باشد و نیازی را برآورد خواه آن نیاز مادی باشد یا معنوی،

۲_ قابل اختصاص یافتن به شخص یا ملت معین باشد. (کاتوزیان، ۱۳۹۲: ۹)

اگر بخواهیم تعریفی مرسوم از مال ارائه بنماییم، می‌توان گفت چیزی است که ارزش داد و ستد دارد و در برابر آن پول یا مال دیگر داده می‌شود. معیار تمیز این ارزش، نوعی است و در اختیار عرف؛ یعنی در بازار، معادل مبلغی پول است.

البته بر خلاف تعاریفی که حقوقدانان حوزه حقوق خصوصی از مال داشته‌اند، مال در

عرف کنونی به دو معنی مادی و حقوقی به کار برده می‌شود. (کاتوزیان، ۱۳۹۳: ۳۸۴)

^۱ - مانند قاچاق کالاهای غیر ممنوعه.

۱_ به معنای مادی و محدود؛ مال به اشیایی گفته می‌شود که موضوع داد و ستد حقوقی بین اشخاص قرار می‌گیرد. مانند خانه، اتومبیل، فرش و جواهر.

۲_ به معنای مجرد و حقوقی؛ که عبارت از حقوق مالی است که به اشخاص، امکان انتفاع از اشیاء مادی را می‌دهد، مانند حق مالکیت و طلب از دیگران، که در این معنا است که حقوق به اشیاء می‌پردازد. (همان: ۱۱)

با توجه به توضیحات مختصر گفته شده راجع به مفهوم مال، می‌توان گفت که مقصود قانونگذار از بکار بردن کلمه مال وجود عین خارجی نمی‌باشد، بلکه با توجه به توضیحات فوق و همچنین کاربرد گسترده اموال غیر فیزیکی همچون ارزهای دیجیتال، می‌توان این ماده را تأکید بر استنباط مفهوم موسّع از مال و در نظر داشتن تعریف حقوقی از مال در نظر قانونگذار دانست.

۲-۱۳- توجه به انصراف شخص یا فسخ قرارداد در معاملات مشکوک

این ماده یکی از خلأهای قانونی در پیگرد جرم پول‌شویی، که مورد استفاده پول‌شویی قرار می‌گرفت را مورد اشاره قرار داده است. به این صورت که معامله را در بنگاه‌های مشمول قانون مبارزه با پول‌شویی مانند صرافی‌ها انجام می‌دادند و سپس معامله را فسخ می‌نمودند که در این حالت، هم پول آلوده دو مرتبه جابجا شده است و هم معامله فسخ شده است که امکان شک به آن نیز کمتر شده است. این فرض در صورت فسخ معامله می‌باشد؛ ولی در بند ۴ ذیل بند چ ماده ۱ بر حالتی که طرفین معامله پیش از انعقاد، از انجام آن منصرف شوند نیز، عنوان معامله بار کرده است؛ در صورتی که از آن قصد معامله استفاده می‌نمود بهتر بود. ولی باز همین پیش-بینی نشان از دقت قانونگذار در پیشگیری از این جرم می‌باشد.

۲-۱۴- توسعه مفهوم معاونت در جرم پول‌شویی

در بند ب ماده ۲ قانون مبارزه با پول‌شویی در تعریف پول‌شویی علاوه بر این که قانون‌گذار، بین مرتکب جرم پول‌شویی و مرتکب جرم منشاء تفاوت قائل شده است، در انتهای این بند اشاره شده است؛ در صورتی که شخصی عملیات مالی انجام دهد که شخص مرتکب جرم منشاء تحت آثار و تبعات قانونی جرم منشاء قرار نگیرد، به عبارتی دیگر عملیات مالی انجام دهد که شخص مرتکب جرم منشاء از مسئولیت قانونی فرار نماید مرتکب جرم پول‌شویی شده است. در واقع این اقدام از قانونگذار جزء مواردی می‌باشد که به جای معاونت در یک

جرم، عنوان مجرمانه خاصی در نظر گرفته است و دلیل این که قانونگذار عنوان پول‌شویی را انتخاب نموده است این می‌باشد که شخص معاون در واقع با تبدیل مبادله یا انتقال عواید حاصل از جرم منشاء، به دنبال پنهان یا کتمان کردن آن‌ها و همچنین خلاصی دادن مرتکب جرم منشاء می‌باشد.

۲-۱۵- ضمانت اجرای عدم رعایت آیین نامه‌های مرتبط

در تبصره ۳ ماده ۴ قانون مبارزه با پول‌شویی، اجرای تمام آیین‌نامه‌های اجرایی شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرایم پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم را الزامی دانسته است. شبیه این مجازات، در تبصره یک ماده ۱۴ قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم اصلاحی سال ۱۳۹۷ دیده می‌شود که بیان نموده است هرگاه اشخاص مشمول این قانون، وظایف مندرج در این قانون و آیین‌نامه را انجام ندهند به مجازات معاون جرم محکوم می‌شوند. البته این تبصره از قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم، عدم انجام وظایف را به دو قسمت از روی عمد و تقصیر مانند اهمال و سهل‌انگاری تقسیم نموده است، در صورتی که شخص از روی اهمال و سهل‌انگاری قانون مربوطه را انجام ندهد به یکی از مجازات‌های درجه هفت محکوم می‌شود.

نکته دیگر این است که در تبصره ۳ ماده ۴ قانون مبارزه با پول‌شویی تشخیص تخلف از اجرای آیین‌نامه را علاوه بر مراجع قضایی به مراجع اداری نیز محول نموده است و مجازات در نظر گرفته برای این تخلف، تنها دو تا پنج سال انفصال از خدمت مربوط یا محکومیت از همان شغل، می‌باشد که در تقسیم‌بندی درجات مجازات تعزیری، این مجازات یکی از مجازات‌های درجه شش محسوب می‌شود. در صورتی که این عمل از روی عمد و جهت همکاری و تسهیل امر پول‌شویی باشد، به نظر می‌رسد بهتر است که شخص را از شمول این تبصره خارج نموده و مشمول معاونت در جرم پول‌شویی قرار داد.

۲-۱۶- توجه به محرمانگی اطلاعات

ماده ۸ قانون مبارزه با پول‌شویی تأکید داشته که اطلاعات و اسناد گردآوری شده صرفاً برای کشف و رسیدگی به جرائم بایستی استفاده شوند و افشای اطلاعات و اسناد و همچنین استفاده از آن‌ها را خواه به نفع خود شخص باشد یا به نفع دیگری توسط مأمورین دولتی یا سایر اشخاص این قانون جرم‌انگاری نموده و شخص مرتکب مشمول مجازات حبس تعزیری درجه ۵ (۲ تا ۵ سال حبس) محکوم نموده است. راجع به افشای اطلاعات در قانون مجازات

اسلامی در ماده ۵۰۶ قانون تعزیرات مصوب سال ۱۳۷۵ قانونگذار به مبحث افشای اطلاعات پرداخته ولیکن آن را مختص مأمورین دولتی دانسته و نتیجه آن را رسیدن اطلاعات به دشمن دانسته است. (میر محمد صادقی، ۱۳۹۶: ۱۱۲)

با توجه به مجازات سنگینی که قانونگذار برای این عمل در نظر گرفته است و همچنین قصد انجام این کار را مفروض دانسته است، می‌توان نتیجه گرفت که این جرائم بایستی به صورت عمدی واقع شود. البته مناسب بود که قانونگذار برای افرادی که به صورت سهوی مرتکب چنین تخلفی می‌شود مجازاتی در نظر می‌گرفت.

۲-۱۷- اختصاص شعب تخصصی جهت رسیدگی به پول‌شویی

ماده ۱۱ قانون مبارزه با پول‌شویی به بحث صلاحیت رسیدگی به جرم پول‌شویی پرداخته است که در آن به الزام تخصیص شعبی از دادگاه‌های عمومی در تهران و در صورت نیاز در مراکز استان‌ها جهت رسیدگی به امور پول‌شویی نموده است.

صلاحیت به معنای اقتدار و شایستگی رسیدگی به یک امر است که قانونگذار به قاضی می‌بخشد. (عابدی، ۱۳۹۷: ۲۷) در ماده ۵۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری نیز به بحث تخصیص شعبی برای رسیدگی تخصصی اشاره نموده است. صلاحیت ذاتی دادگاه‌ها غالباً بر اساس نوع جرم و گاه بر اساس شخصیت مرتکب از یکدیگر تفکیک می‌گردند، اما در این موضوع، دادگاه نیز به منظور رسیدگی تخصصی به جرائم که نهایتاً رسیدگی بهتر و سریع‌تر را به دنبال دارد یک نوع تقسیم کار داخلی با ماهیت اداری صورت می‌گیرد. (خالقی، پیشین: ۵۹۹)

این اختیار بر اساس ماده ۴ قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب اصلاحی سال ۱۳۸۰ ریاست قوه قضاییه داده شده بود. رئیس وقت قوه قضاییه نیز در سال ۱۳۸۹ طی بخشنامه‌ای به موضوع اختصاص شعبی از دادرها و دادگاه‌های عمومی برای رسیدگی به موضوعات خاص، به تشکیل شعبی خاص برای رسیدگی به جرم پول‌شویی اشاره نموده بود. بر اساس این ماده تشکیل شعبی از دادگاه عمومی در تهران برای رسیدگی به جرم پول‌شویی و جرائم مرتبط الزامی بوده و در مراکز استان‌ها در صورت نیاز می‌باشد. حال سؤالی که شاید پیش بیاید این است که در صورتی که جرم پول‌شویی در حوزه شهرستان واقع شود و رسیدگی به آن در صلاحیت مرکز استان بوده و یا با توجه به عدم وجود نص رسیدگی به جرم در دادگاه عمومی شهرستان مربوطه صورت می‌گیرد؟ می‌توان گفت با توجه به اینکه جرم پول-

شویی جزء جرایم عمومی بوده و بیان اینکه دادگاه تخصصی صلاحیت‌ساز نیست و صلاحیت رسیدگی به تمام جرایم را دارد، نمی‌توان جرم پول‌شویی واقع شده در شهرستان را در صلاحیت رسیدگی دادگاه مرکز استان دانست. به این نکته نیز باید توجه داشت که با توجه به اینکه مجازات جرم تعزیری یا حبس تعزیری درجه چهار یا پنج می‌باشد بنابراین جرم پول‌شویی در صلاحیت دادگاه کیفری دو می‌باشد.

در این ماده به جرائم مرتبط با پول‌شویی نیز اشاره شده است. یکی از جرائمی که بیشترین ارتباط را با پول‌شویی دارد؛ جرم تأمین مالی تروریسم می‌باشد. در این رابطه ماده ۹ قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم اشاره دارد که رسیدگی به جرائم موضوع این قانون در صلاحیت دادگاه‌های کیفری یک مرکز استان است. در این صورت می‌توان نتیجه گرفت در صورتی که جرم پول‌شویی همراه با جرم تأمین مالی تروریسم باشد، می‌توان به آن در دادگاه کیفری یک مرکز استان رسیدگی نمود.

۲-۱۸- پیش‌بینی همکاری بین‌المللی بر اساس موافقت‌نامه

با توجه به اینکه امروزه جرم پول‌شویی گستره‌ای بین‌المللی پیدا کرده و در خدمت تروریسم بین‌الملل قرار گرفته است توجه به موافقت‌نامه‌های همکاری‌های دو جانبه و چند جانبه ضروری می‌باشد. قانونگذار ما نیز در ماده ۱۲ قانون مبارزه با پول‌شویی به این نکته اشاره داشته است. در این زمینه کشورمان موافقت‌نامه‌هایی با برخی کشورها منعقد نموده است که البته موضوع موافقت‌نامه پول‌شویی نمی‌باشد، ولی در ضمن آن به بحث پول‌شویی نیز اشاره شده است. از جمله آن‌ها می‌توان به موافقت‌نامه همکاری در زمینه امنیت در دریای خزر^۱ مورخ ۲۷ آبان ۱۳۸۹ برابر با ۱۸ نوامبر ۲۰۱۰ اشاره نمود که در ماده ۲ این موافقت‌نامه به بحث مبارزه با تطهیر اموال اشاره نموده است. در زمینه موافقت‌نامه‌های دوجانبه نیز کشورمان با کشورهای همچون ترکیه، افغانستان، ایتالیا و بوسنی و هرزگوین موافقت‌نامه دوجانبه منعقد نموده است. (ساعد، ۱۳۹۵: ۶۰)

---

^۱ - اعضای این موافقت‌نامه عبارتند از: دولت جمهوری آذربایجان، دولت جمهوری اسلامی ایران، دولت جمهوری قزاقستان، دولت فدراسیون روسیه و دولت ترکمنستان.

نتیجه گیری

امروزه مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم جلوه‌ای بین‌المللی پیدا نموده است و حتی نحوه قانونگذاری در این زمینه نیز می‌تواند تبعاتی همچون قرار گرفتن دولت در لیست سیاه گروه مالی مشترک، و در نتیجه بار شدن اثرات منفی بر اقتصاد داخلی و همچنین افزایش کمک به تأمین مالی تروریسم داشته باشد. در نتیجه با توجه به گسترش و متنوع شدن عملیات پولی و بانکی و در پی آن گسترده‌تر و پیچیده‌تر شدن عملیات پولشویی و از طرف دیگر در پی پیشنهادها و سازمان‌های بین‌المللی، ایجاد اصلاحاتی در قانون مبارزه با پولشویی که مصوب سال ۱۳۸۶ بوده و اولین تجربه قانونگذار ما در این زمینه بوده است به شدت احساس می‌شود. در این راستا قانونگذار ما در سال ۱۳۹۷ اصلاحات اساسی در قانون مبارزه با پولشویی به عمل آورد. اصلاحات و نوآوری‌های ایجاد شده را به طور کلی می‌توان به دو دسته ساختاری و ماهوی تقسیم نمود. نوآوری‌های مربوط به دسته ساختاری، مواردی از جمله تشکیل واحد اطلاعات مالی، افزایش اعضای شورای پیشگیری از پولشویی و تأمین مالی تروریسم و توجه به اهمیت مبارزه با تأمین مالی تروریسم و ارتباط آن با پولشویی، پیش‌بینی وظایف گسترده برای هر دو رکن، و پیش‌بینی شعب تخصصی رسیدگی به موضوع جرم پولشویی و جرایم مرتبط با آن اشاره نمود. همچنین قانونگذار با عنایت به اینکه امروزه پولشویی به صورت بین‌المللی ارتکاب می‌یابد، در ماده ۱۲ قانون اجازه همکاری بین‌المللی در زمینه پولشویی را فراهم آورده است که لازمه به ثمر نشستن تمام موارد مذکور توجه و تدوین مقررات و ایجاد آیین‌نامه‌ای جامع در این رابطه و نحوه عمل این دو رکن می‌باشد.

در رابطه با نوآوری‌های مربوط به دسته ماهوی نیز می‌توان به جرم‌انگاری‌های جدید همچون جرم‌انگاری استفاده از اطلاعات و اسناد گردآوری شده در اجرای این قانون، جرم‌انگاری تخلفات مذکور در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز از منظر پولشویی، گسترش دامنه شمول جرم منشاء به جرائم خارج از کشور، پیش‌بینی مجازات برای مدیران و کارکنان دستگاه‌های اجرایی در صورت عدم رعایت تکالیف مقرر و همچنین گسترش مصادیق پول-شویی اشاره نمود.

این نوآوری‌ها و موارد ذکر شده در کنار سایر قوانین و مقررات از جمله مقررات مالی، می‌تواند زمینه را برای ریشه کن نمودن و تنگ کردن عرصه پولشویی بر مجرمان و در نتیجه جلوگیری از آثار و تبعات اقتصادی حاصل از پولشویی، فراهم آورد، زیرا جرم پولشویی

جرمی تابع و در پی جرم منشاء که اغلب مالی می‌باشد، (Schoot, ۲۰۰۶: ۲۳) صورت می‌گیرد و قانونگذاری در سایر زمینه‌های جرائم مالی و توجه به موضوع به روزرسانی قوانین و مقررات در این زمینه می‌تواند به مبارزه با پول‌شویی کمک شایانی نماید. تا این‌که کشور هم در امر مبارزه با پول‌شویی بین‌المللی و مبارزه با تأمین مالی تروریسم در عرصه داخلی و بین‌المللی موفق گردد.

فهرست منابع

۱. آقائزری، حسن؛ هاشم بیضایی، علی (۲۰۱۶). آثار عملی غسل المال، مجله الاجتهاد و التجديد، رقم ۳۸-۳۹، صفحات ۱۳۱-۱۱۰.
۲. خالقی، علی (۱۳۹۵). نکته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش.
۳. دلی، حمید (۱۳۹۰). حقوق مصادره، چاپ اول، تهران: نشر می‌زان.
۴. رابینسون، جفری (۱۳۸۱). شست و شوی پول آلوده، ترجمه آلبرت برنادی و اشرف باقری، تهران: کلک آزادگان.
۵. روزنامه رسمی، مشروح مذاکرات جلسه علنی مجلس شورای اسلامی، جلسه ۲۰۳، شماره ۲۱۳۱۶.
۶. رهبر، فرهاد (۱۳۸۲). «پول‌شویی و آثار و پیامدهای آن»، مجله تحقیقات اقتصادی، شماره ۶۳، صفحات ۳۳-۵۵.
۷. زارع قاجاری، فردوس؛ قائم مقامی، علی (۱۳۹۲). استانداردهای بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم، تهران: نشر تاش.
۸. زارع، میثم (۱۳۹۳). رویکرد جرم‌شناختی به آیین نامه اجرای قانون مبارزه با پول‌شویی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
۹. ساعد، نادر (۱۳۹۵). منابع حقوق مبارزه با تروریسم در ایران، تهران: انتشارات خرسندی.
۱۰. ساکی، محمدرضا (۱۳۸۹). حقوق کیفری اقتصادی، تهران: انتشارات جنگل.
۱۱. سیاه‌بیدی کرمانشاهی، سعید؛ ثالث مؤیدی، احمدعلی (۱۳۹۶). حقوق کیفری اقتصادی: پول-شویی، تهران: نشر می‌زان.
۱۲. شمس ناتری، محمد ابراهیم؛ کلانتری، حمیدرضا؛ ابراهیم زارع؛ زینب (۱۳۹۶). قانون مجازات اسلامی در نظم حقوق کنونی، تهران: نشر می‌زان.
۱۳. شمس ناتری، محمد ابراهیم؛ اسلامی، داود (۱۳۹۴). «ماهیت کیفری تأمین مالی تروریسم»، مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه تهران، شماره ۴، صص ۲۵۷ تا ۲۸۶.
۱۴. صادق‌نژاد نائینی، مجید؛ می‌محمد صادقی، حسین؛ مسعودی مقام، اسدالله؛ کدخدامرادی، کمال (۱۳۹۶). «نشست‌های نقد و بررسی آرای قضایی اختلاص و پول شویی»، تهران: پژوهشگاه قوه قضاییه.
۱۵. عابدی، احمدرضا (۱۳۹۹). آیین دادرسی کیفری، جلد اول، تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضاییه.
۱۶. عباسی، اصغر (۱۳۹۳). حقوق کیفری اقتصادی، تهران: نشر می‌زان.
۱۷. عبداللهی، محسن (۱۳۸۱). پیامدهای یازده سپتامبر بر مبارزه با تروریسم، ماهنامه حقوقی، شماره اول، صفحات ۲۷-۱۵.

۱۸. کاتوزیان، ناصر (۱۳۹۲)، اموال و مالکیت، تهران: نشر می‌زان.
۱۹. کاتوزیان، ناصر (۱۳۹۳)، قواعد عمومی قراردادها، جلد اول، تهران: شرکت سهامی انتشار.
۲۰. کشتکار، مریم (۱۳۹۰)، «راهبردهای اجرای برنامه مؤثر ضد پول‌شویی توسط سیستم بانکی»، بانک مرکزی، تهران.
۲۱. گلدوزیان، ایرج (۱۳۸۴)، حقوق جزای عمومی ایران، ج ۱، تهران: دانشگاه تهران.
۲۲. معصومی، ابوالفضل (۱۳۹۲)، «مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم؛ تهدیدی پس از برداشتن تحریم‌ها»، مجله بازار و سرمایه، شماره ۴۱ و ۴۲، صفحات ۴۴-۴۲.
۲۳. مهرپور، حسین (۱۳۹۲)، مختصر حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهران: نشر دادگستر.
۲۴. میر محمد صادقی، حسین (۱۳۹۶)، حقوق کی‌فری اختصاصی (۳): اجرای م. علی‌ه امنیت و آسایش عمومی، تهران: نشر می‌زان.
۲۵. Camdessus, Michel (۱۹۹۸), money laundering, the importance of international countermeasures, paris, feb۱۰.pp ۲۰-۳۲
۲۶. Dandurand, Yvon (۲۰۰۴), Link Between Terrorim And Other Forms Of Crime, International centre for criminal law reform and criminal justice polisy.pp ۲۰-۳۱
۲۷. FATF Report (۲۰۱۵), the the black list.
۲۸. Qurik, peter (۱۹۹۶), Macroeconomic Implic of money laundering, IMF EA.pp ۳۵-۷۵
۲۹. Schott, paul allan (۲۰۰۶), Refrence guid to anti money laundering and combating the financing of terrorism, The world Bank. Secend edition.

Studying the innovations in the amendments to the Anti-Money Laundering Law

Abstract

Money laundry is the otherside of financial offences, which results in recycling of crime wealth in economy while it seems a clear face. while tracing it becomes so complicated. On the other hand money laundaring has bad side effects for govermenty and private sectors in economy and also makes a dirty face for state worldwide as makès it popular as money laundry paradise. money laundry is a complicated process while computer based transactions have made it much more difficult to procede. It is vital to ratify new laws to combat the situation. Money laundry is a mean for offences finances. Iranian legislator has ratified a law on anti money laundry in ۱۳۸۶. which encountered losses which persuaded the legislator to amead the law after ۱۱ years persuant to (FATF) suggestions. Firstly Council of Constitution Guard rejected the draft, while the parliament insisted on its views and Discretionary Council of Islamic regime of Iran ratified the draft which contents new points in combat against money laundry and are discussed in the present article.

Key words: Money laundaring, Financing of terrorism, The Anti-Money Laundering Act, FATF.